

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31.01.1969, sp. zn. 5 Cz 12/68, ECLI:CZ:NS:1969:5.CZ.12.1968.1

Číslo: 3/1970

Právní věta: Pro úvahu o tom, zda jde o podstatné překročení ceny určené odhadem či nikoli, je důležitý poměr převýšení (rozdílu mezi cenou určenou odhadem a cenou nově určenou) k ceně určené odhadem; za podstatné překročení ceny určené odhadem, jež znamená pro občana významnou změnou obsahu smlouvy (takže je nutno mu dát možnost k tomu, aby uvažil, zda i za změněných podmínek na uzavřené smlouvě setrvává či od ní odstoupí), lze považovat zpravidla překročení ceny určené odhadem alespoň o 10 - 20 %. Vedle poměru převýšení k ceně určené odhadem ovlivňují případně úvahu o tom, zda jde o podstatné překročení ceny určené odhadem či nikoli, některé další skutečnosti, jako např. povaha poskytované služby (a z ní vyplývající stupeň obtížnosti odhadu ceny při uzavření smlouvy, větší pravděpodobnost značnějšího překročení odhadem určené ceny, jež je účastníkům při uzavírání smlouvy zřejmá či naopak apod.).

Soud: Nejvyšší soud ČSSR

Datum rozhodnutí: 31.01.1969

Spisová značka: 5 Cz 12/68

Číslo rozhodnutí: 3

Číslo sešitu: 1

Typ rozhodnutí: Rozhodnutí

Hesla: Cena, Služby

Předpisy: 40/1964 Sb. § 231

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Žalobce se domáhal na žalovaném zaplacení částky 347,- Kčs jako nedoplatku za dodaný nábytek zhotovený žalobcem pro žalovaného na zakázku. Žalovaný namítal, a že cena nábytku byla dohodnuta podle pevného rozpočtu a že tedy nemohla být překročena; dále poukazoval na to, že pro ten případ, že snad nešlo o cenu dohodnutou podle pevného rozpočtu, šlo o podstatné překročení odhadem určené ceny, k němuž bylo třeba jeho souhlasu.

Obvodní soud pro Prahu 8 zamítl rozsudkem z 23. 8. 1967 žalobu v podstatě z toho důvodu, že podle jeho názoru šlo o dohodnutou cenu podle rozpočtu, která nemohla být zvýšena bez souhlasu žalovaného.

Městský soud v Praze změnil rozsudkem ze 7. 11. 1967 rozsudek soudu prvního stupně tak, že vyhověl žalobě v celém rozsahu. Odvolací soud dospěl k závěru, že cena nábytku nebyla dohodnuta podle rozpočtu, ale určena pouze odhadem, a že nedošlo k jejímu podstatnému překročení. Z toho

pak vyvodil, že žalobce byl oprávněn bez předchozího upozornění žalovaného požadovat zvýšenou cenu tak, jak byla fakturována.

Proti rozsudku Městského soudu v Praze podal generální prokurátor stížnost pro porušení zákona.

V první řadě vytýká odvolacímu soudu, že při své úvaze o zjištění úmyslu stran při určování ceny, tj. zda bylo úmyslem stran uzavřít smlouvu o prodeji v obchodě s cenou dohodnutou podle rozpočtu nebo určenou odhadem, vycházel pouze jednostranně z listinných důkazů a nepřihlédl i k jiným skutečnostem vyšlým v řízení najevo. Zvláště zdůrazňuje, že odvolací soud nevyvodil závěry z tvrzení žalovaného, že původní cena byla dohodnuta podle rozpočtu, že žalovaný kupoval přesně stejný nábytek, jaký si vybral ve vzorkovně, a že ve výkladní skříni vzorkovny byla označena cena tohoto nábytku. Na základě srovnání tvrzení žalovaného a obsahem záznamu z 12. 5. 1966 usuzuje stížnost pro porušení zákona, že tento listinný doklad potvrzuje správnost tvrzení žalovaného, že šlo o koupi zboží v obchodě podle vystaveného vzorku, který byl označen přesnou cenou; z označení ceny nebylo přitom patrné, že by šlo o cenu určenou jen odhadem. Tyto skutečnosti jsou v rozporu s tím, že jak záznam z 12. 5. 1966, tak i objednávka z 22. 7. 1966 hovoří o ceně přibližné. Tento rozpor by bylo nutno podle stížnosti pro porušení zákona posuzovat z hlediska ustanovení § 35 odst. 2 o. z. a čl. VII a VIII o. z. (zásad občanskoprávních vztahů). V této souvislosti upozorňuje stížnost pro porušení zákona na potřebu hlubšího ujasnění významu tzv. záznamu z 12. 5. 1966, který podle ní obsahuje všechny náležitosti vyžadované ke vzniku platné smlouvy, při čemž – vzhledem k výpovědi svědka J. F. – stylizace záznamu („cena cca 3150,-Kčs“) s výhradou v ceně byla zřejmě v rozporu se zásadami čl. VI a VII o. z. motivována snahou přenést důsledky očekávané nové úpravy cen na žalovaného. Z toho, co již v řízení vyšlo najevo a co by po doplnění řízení mohlo být zjištěno (výsledkem žalovaného, svědectvím prodáváčky žalobce, popř. vyžádáním posudku znalce či cenového úřadu apod.), by bylo možno podle stížnosti pro porušení zákona učinit závěr, že úmysl stran směřoval při uzavírání smlouvy ke koupi nábytku podle vzorku a za cenu, kterou byl vzorek označen, a že vyjádření o přibližné ceně nevystihovalo srovnalou vůli stran.

Stížnost pro porušení zákona vyslovuje i názor, že pro stanovení ceny podle rozpočtu či odhadem je významné rozlišování cenové přestavby od technické nemožnosti přesného vyčíslení výrobních nákladů. Tam, kde cena nemůže být určena v důsledku cenové přestavby, by bylo podle tohoto názoru třeba vyžadovat, aby právě a výhradně tohoto skutečností byla při uzavírání smlouvy o prodeji v obchodě zdůvodňována nemožnost dohodnout cenu podle rozpočtu.

Konečně stížnost pro porušení zákona shledává porušení zákona odvolacím soudem i v tom, že se odvolací soud opíral při výkladu pojmu „podstatné překročení ceny určené odhadem“ o zásady obsažené ve stanovisku Nejvyššího soudu uveřejněném pod č. 21/1963 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR, ačkoliv ustanovení občanského zákoníku o službách vycházejí z kvalitativně jiného hlediska, než ve zmíněném stanovisku vyložené ustanovení občanského zákoníku z roku 1950. Podle stížnosti pro porušení zákona nejsou tyto zásady pro svou schematičnost při určování přípustného převýšení v rozmezí mezi 10 – 20 % původně určené ceny bez nutného souhlasu objednatele použitelné v dnešní situaci. Stížnost pro porušení zákona poukazuje na to, že i taková částka, o kterou jde v tomto případě, nemůže být bez dalšího pokládána za nepodstatné překročení ceny.

Nejvyšší soud neshledal stížnost pro porušení zákona důvodnou.

Z odůvodnění:

Především nelze charakterizovat smlouvu uzavřenou mezi účastníky jako smlouvu o prodeji zboží v obchodě) jak to činí na rozdíl od názoru soudů obou stupňů stížnost pro porušení zákona), ale jako smlouvu o zhotovení věci na zakázku. Ze záznamu a zvláště pak objednávky žalovaného u žalobce vyplývá, že nábytek byl zhotovován ve výrobně žalobce pro žalovaného na základě písemné

objednávky označující jednotlivé kusy nábytku podle pouhého vzorku, takže uzavření smlouvy se stalo teprve podkladem pro zařazení objednaných kusů nábytku do výrobního programu. To znamená, že nešlo o koupi a prodej nábytku v obchodě, kdy se předpokládá vyrobení zboží již dříve (sériově) pro předem neznámé spotřebitele.

Při úvaze o tom, jak byla mezi účastníky smlouvy o zhotovení nábytku stanovena cena nábytku, stížnost pro porušení zákona vytýká odvolacímu soudu předně nesprávné řešení rozporu mezi obsahem listinných dokladů a skutečným projevem vůle účastníků smlouvy; sama se však dopouští toho, že se snaží přisuzovat záznamu č. 236 z 12. 5. 1966 větší význam, než skutečně může mít a má. Vzhledem ke skutečnému obsahu tohoto záznamu je totiž nutno jej pokládat za zcela nezávazný písemný záznam (nezávaznost je v něm také výslovně uvedena) projeveného zájmu zákazníka u organizace o určité zboží, které ještě není k dispozici (k nahlédnutí dostává zákazník pouze jeho vzorek). Záznam má jen ryze evidenční charakter a slouží jednak organizaci vyrábějící toto zboží k jeho zadání do výroby, jednak zákazníkovi po uvedení technického popisu a jen přibližné ceny k upřesnění jeho přání. Tak také správně vykládal obsah a dosah tohoto záznamu odvolací soud v odůvodnění svého rozhodnutí, když jej pokládal za pouhý podklad pro event. pozdější objednávku zákazníka.

Smlouva o poskytnutí služby vzniká při nedostatku bližšího určení v ustanovení § 224 odst. 1 o. z. za splnění podmínek ustanovení § 44 a násl. o. z. Z výsledků celého řízení nevyplývalo, že po návštěvě vzorkovny žalobce a sepsání zmíněného záznamu učinil žalovaný písemnou objednávkou na vyplněném předtisku, který mu zaslal žalobce a který obsahoval vedle označení objednávaného nábytku i nabídku pouze přibližné ceny s dovětkem, že cena je tzv. předkalkulační, tj. nezávazná, a že bude fakturována dle výsledné kalkulace po dohotovení, tj. dle skutečných nákladů. Objedávka nesoucí podpis žalovaného byla přijata žalobcem a teprve tímto okamžikem vznikla smlouva, obsahující ve smyslu ustanovení § 229 a násl. o. z. i potřebné určení ceny.

Cena služby může být určena podle cenových předpisů (§ 229 o. z.) nebo dohodnuta podle rozpočtu, který nesmí být bez souhlasu občana zvýšen (§ 230 o. z.), nebo konečně určena alespoň odhadem, není-li možno cenu při uzavření smlouvy určit pevnou částkou (§ 231 o. z.). V prvních dvou případech se cena stanoví vždy pevnou a pro obě strany závaznou částkou, kdežto ve třetím případě je prováděn pouhý odhad ceny bez stanovení pevné částky. Přitom zákon nerozlišuje nijak mezi důvody, pro které nelze cenu určenou odhadem stanovit při uzavření smlouvy pevnou částkou. Další zásady ustanovení § 231 o. z. chrání pak občana mj. i před možným podstatným zvýšením ceny určené odhadem.

Z listinného dokladu o přijaté objednávce z 22. 7. 1966 je zřejmé, že cena objednávaného nábytku nebyla stanovena pevnou částkou, ale – jak již bylo uvedeno – částkou jen přibližnou. Z výpovědi samotného žalovaného před soudem prvního stupně dne 6. 7. 1967 lze zjistit, že si žalovaný všiml, že se v objednávce uvádí přibližná cena, a s objednávkou vyslovil souhlas. Jestliže se tedy zkoumá soulad projevu vůle účastníků smlouvy s tím, zda při uzavírání smlouvy měli na mysli dohodu o ceně stanovené pevnou částkou podle rozpočtu (určení podle cenových předpisů zde nepřicházelo v úvahu) či jen určené odhadem, pak ani zde není možno souhlasit se stížností pro porušení zákona, že by snad projev vůle žalovaného vyjádřený při uzavření smlouvy směřoval k dohodnutí ceny podle rozpočtu; naopak je nutno souhlasit s odvolacím soudem, že podpisem smlouvy se stanovením jen přibližné ceny šlo o určení ceny odhadem podle § 231 odst. 1 o. z. Na této skutečnosti nic nemůže měnit výzva žalobce z 24. 8. 1966 adresovaná žalovanému a obsahující mj. i pojem „rozpočtu“, protože tuto výzvu je třeba hodnotit v souvislosti s cenovou nabídkou obsaženou v přijaté objednávce z 22. 7. 1966, o jejíž vrácení žalobce žádal v této výzvě žalovaného.

Úvahy stížnosti pro porušení zákona o tom, že je při stanovení cen podle rozpočtu či odhadem nutno lišit, zda jde o cenovou přestavbu či o technickou nemožnost přesného vyčíslení výrobních nákladů,

což by mělo mít zásadní vliv na stanovení ceny jedním či druhým způsobem, nemá oporu v ustanovení § 231 o. z., ani v jiné zákonné normě. Není také dán náležitý podklad pro závěr, že se snad organizace dopustila – s ohledem na právě probíhající cenovou přestavbu materiálu a zboží – přijetím objednávky se stanovením jen přibližné ceny a odkazem na konečnou cenu podle výsledné kalkulace po dohotovení podle skutečných nákladů takového jednání, které by bylo v rozporu s čl. VI a VII o. z. Vzhledem k revizi tvorby ceny v daném případě, provedené orgány Ústřední komise lidové kontroly a statistiky a kontrolním orgánem Krajského svazu výrobních družstev v Praze, nebylo pak třeba doplnění řízení posudkem cenového úřadu, jak se domnívá stížnost pro porušení zákona.

Konečně nelze přisvědčit stížnosti pro porušení zákona, když shledává porušení zákona odvolacím soudem v tom, že nepovažoval překročení ceny určené odhadem za podstatné.

Ustanovení § 231 odst. 1 o. z. předpokládá, že v době uzavření smlouvy o poskytnutí služby není možno pevnou cenu určit. I v takovém případě musí být cena určena, a to – jak stanoví zmíněný předpis – „alespoň odhadem“. Z povahy odhadu vyplývá možnost odchýlení konečné ceny služby od odhadu. Tak tomu je zejména v případě smlouvy o zhotovení věci na zakázku (§ 263 o. z. a násl.), o kterou v daném případě šlo, kdy může při zhotovení objednané věci dojít k rozdílům v nákladech na použitý materiál a na vynaloženou práci. Vyšší cenu než určenou odhadem při uzavření smlouvy je však občan povinen bez dalšího zaplatit jen tehdy, nejde-li o zvýšení podstatné. Jestliže se ukáže, že cenu určenou odhadem bude nutno podstatně překročit, je organizace podle druhé věty § 231 odst. 1 o. z. povinna občana na to neprodleně písemně upozornit s uvedením nové ceny, jinak nemá právo na zaplacení rozdílu v ceně.

Pro posouzení, kdy již jde o podstatné překročení ceny určené odhadem, s nímž je pro organizaci spojena pod hmotnou sankcí zmíněná oznamovací povinnost, nestanoví zákon žádná bližší kritéria. Z dikce zákona, že má již o překročení podstatné, jen vyplývá, že zákon spojuje uvedené následky nikoli s každým a již jen menším zvýšením odhadní ceny, se kterým účastník smlouvy při určování ceny odhadem již se zřetelem na tento způsob určení ceny musí počítat. Zákon má zřejmě na mysli jen případy, kdy zvýšení ceny určené odhadem je výrazné, takže účastník s takovou cenou při jejím určení (odhadem) nepočítal a smlouvu by – kdyby znal výslednou cenu služby – případně neuzavřel. Proto dává zákon občanovi možnost, aby po oznámení nové ceny služby od smlouvy odstoupil (§ 231 odst. 2 o. z.).

Záleží na okolnostech konkrétního případu, kdy překročení odhadem určené ceny dosáhlo této – z hlediska právních účinků významné – hranice. Rozdílnost podmínek, za nichž dochází k uzavírání smluv o službě s určením ceny pouze odhadem, a jejich případný význam pro závěr o této otázce vede k tomu, že není jediná – pro všechny případy smluv o poskytování služeb společná – hranice, jejíž překročení znamená podstatné překročení původní odhadem určené ceny ve smyslu tohoto ustanovení zákona.

Hlavním a společným hlediskem – jak plyne již z toho, že zákonem předpokládanou podmínkou zmíněných právních následků je překročení ceny určené odhadem, a to překročení podstatné – bude zřejmě vždy porovnání ceny, kterou si provedení služby skutečně vyžádá, s cenou určenou při uzavření smlouvy o službě odhadem. Pro závěr, zda jde o překročení podstatné, je tedy důležitý poměr převýšení (rozdílu mezi cenou určenou odhadem a cenou nově určenou) k ceně určené odhadem. Za takové podstatné překročení ceny služby určené odhadem, jež znamená pro účastníka významnou změnu obsahu smlouvy, takže je nutno dát mu možnost uvážít, zda na uzavřené smlouvě i za těchto změněných podmínek setrvá či od ní odstoupí, lze považovat zpravidla překročení odhadem určené ceny alespoň o 10 – 20 %. Pro tento závěr není bez významu, že za platnosti obdobného ustanovení § 459 o. z. z roku 1950 považovala soudní praxe překročení odměny ze smlouvy o dílo stanovené podle rozpočtu, jehož závaznost nebyla zaručena, o více než 10 – 20 % za značné (srov. Závěry občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu z 19. 12. 1962, uveřejněné pod č. 21/1963 Sbírky

rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR). I přes odchylnosti právní úpravy služeb od právní úpravy dřívějšího institutu smlouvy o dílo šlo o ustanovení o obdobném vztahu, svým obsahem a účelem velmi blízké nynějšímu ustanovení § 231 odst. 1 a 2 o. z. Uvedená zásada odpovídala potřebám praxe a není závažných důvodů, jež by vyžadovaly, aby při posuzování, zda jde o překročení podstatné, byla míra překročení odhadem určené ceny posuzována odchylně.

Pro závěr, zda jde o podstatné překročení ceny služby určené odhadem, mohou být podle okolností významné - vedle poměru převýšení k ceně určené odhadem - i některé další skutečnosti. Tak může mít vliv i povaha poskytované služby, jestliže např. obtížnost odhadu ceny při uzavření smlouvy a větší pravděpodobnost značnějšího překročení odhadem určené ceny je při uzavírání smlouvy účastníkům zřejmá nebo naopak, jestliže vzhledem k povaze služby je i menší překročení odhadní ceny (než 10 až 20 %) pro občany citelnější apod.

V této věci činila konečná cena fakturovaná žalobcem 3710,- Kčs, cena určená odhadem při uzavírání smlouvy o službě 3363,- Kčs (v obou případech bez dopravného). Překročení o částku 347,- Kčs odpovídá jen asi 10 % ceny určené odhadem a nepřesáhlo mez 10 - 20 % ceny určené odhadem. Ani jiné okolnosti případu pak nevyžadují, aby již toto překročení ceny určené odhadem bylo považováno za překročení podstatné ve smyslu ustanovení § 231 odst. 1 o. z.

Ze všech těchto důvodů Nejvyšší soud zamítl stížnost pro porušení zákona.